

A két Chorin és a többiek...

Oláh János: *Kohn, a bányász*

CSONGRÁDY BÉLA

Úgy alakult – s a történelmi okokat most e helyütt nem áll sem szándékunkban, sem módunkban elemezni – hogy a magyar politikai és szellemi közélet századok óta mindig is nagyon érzékeny volt a zsidósággal kapcsolatos megnyilvánulásokra. Ezekre a maga módján szinte mindig reagált az irodalom is. Csak az utóbbi – a rendszerváltozás előtti és utáni – évtizedekből említhetőek például Bächer Iván, Békés Pál, Dalos György, Kardos G. György, Kertész Ákos, Kertész Imre, Konrád György, Moldova György, Nádas Péter, Örkény István, Salamon Pál, Spiró György, Schein Gábor, Vámos Miklós és mások művei. Már csak a természetes önérzetessége, de kétségkívül provokatív címe miatt is nagy figyelmet kapott annak idején, 1991-ben Csaplár Vilmos *Zsidó vagyok Magyarországon* című prózája, és Németh Gábor *Zsidó vagy?* című 2004-es regénye. S most ismét itt van egy könyv, ami ugyan nem szépirodalmi jellegű, de a címe – *Kohn, a bányász* – miatt ugyancsak eleve kurióznak számít.

A szerző is pontosan tudta, hogy a közzsájon forgó, gyakori zsidó személynevekhez más foglalkozásokat, szakmákat szokás társítani, nem éppen a földalatti bányamunkásokét. Azonban dr. Oláh János – aki az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Szentírás- és Talmudtudományi Tanszékének docense, judaisztika-szakértő, nem mellesleg egykori zobáki, nagyegyházi és márkushegyi bányász – tudatosan abból az úgymond „szakállas” viccből indult ki, amely szerint abszolút lehetetlen „*kamatlábra*

zoknit húzni és egy történetet így kezdeni: Kohn, a bányász.” Azt a célt tűzte maga elé, hogy – a közvélekedés ellenében is – bizonyítsa: „zsidónak született honfitársaink dolgoztak a bányában, bányákban, a bányákért... s előkelő helyet foglaltak el a magyar szénbányászat első képviselői, továbbépítői, kiteljesítői és felvirágoztatói között.”

Karcsú, alig nyolcvanoldalas könyvének – amelynek kifejező szimbolikájú borítótervét Oláh János Mandel Györggyel együtt tervezte – első fejezeteiben a (kő)szénről, a (kő)szénbányásatról írja le a legfontosabb tudnivalókat, majd a magyarországi (kő)szénbányászat történetét tekinti át röviden. A ma ismert legkorábbi adat – amely Georg Wernhernek, a szepesi kamara igazgatójának, majd királyi tanácsosának 1549-ben Baselben latin nyelven megjelent könyvében található – szerint az erdélyi sóbányákban gyakorta termeltek ki kőszén is. A bányászat kezdetei a XVIII. század második harmadára tehetőek. Már ebben a fejezetben is kiemelt hangsúlyt kap az 1868-ban létrehozott Salgótarjáni Kőszénbánya Rt., amely – a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. mellett – egészen a II. világháború végéig az egyik nagy monopólium szerepét töltötte be. A szénbányákat 1946-ban államosították, 1952-ben pedig létrehozták az úgynevezett trösztöket, amelyek 1967-ig léteztek. Ekkor megalakult az Egyesült Magyar Szénbányák, amelyhez a nógrádi is tartozott. 1974 és 1980 között Magyar Szénbányászati Tröszt vette át az irányítást, aztán még egy évtizedig, a felszámolás elkezdéséig egy koordinációs központ, majd pedig egy egyesülés volt a szénbányászok csúcsszerve. A XXI. század elejére – a Márkushegyi Bányaüzem kivételével – megszűnt a mélyművelésű magyarországi kőszénbányászat.

A kötet következő fejezete a XVIII. század végéig vezet vissza, amikor is a Tolna megyei, észak-mecseki Váralján megindult a bányászok, amelyet 1871-től Grün Béni (Benő) és Kohn Ignác (Ignácz) pécsi zsidó lakosok mint „előfutárok” fejlesztettek tovább. 1925-ben a szénkitermelés joga a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.-re szállt, amelynek – mint már ebben a részben is említés történik róla – id. Chorin Ferenc alapító tagja és elnöke volt. Az *első nagyok* fejezetcím Engel Adolfrá, akinek a komlói, és Herz Zsigmondra, akinek viszont a borsodi, a királdi bányászok között volt meghatározó szerepe. Utóbbi hozta létre a Komárom megyei, tatabányai kőszénbányászatot is, amelyet aztán Vida Jenő épített tovább. Ő már a „legnagyobb” jelzőt is kiérdemelte Oláh Jánostól, csakúgy mint id. Chorin Ferenc, illetve fia, ifj. Chorin Ferenc, akik a salgótarjáni, a nógrádi szénbányászok között szereztek elvülhetetlen érdemeket. Nyilvánvaló, hogy a *Palócföld* Nógrád megyei olvasói számára ez a fejezet nyújtja a legtöbb – kinek új, kinek „csak” érdekes – adatot, ismeretet. Az idősebbik Chorin Ferenc 1842-től 1925-ig élt, Chorin Áron aradi főrabbi unokájaként üzletember, politikus, a Főrendiház örökös tagja volt. Nemcsak a bányaalapítás és elnökként, működtetése fűződött a nevéhez, hanem tárók, lakótelepek és aknák is. Sőt 1926-tól 1938-ig az ő

nevét viselte Salgótarján első középiskolája, a mai Madách Imre Gimnázium és Szakközépiskola jogelődje. Fia 1879-ben született, és New Yorkban hunyt el 1964-ben. A II. világháború idején, az 1944-es német megszállás után vagyona fejében engedték távozni külföldre, Portugáliába. 1947-ben került Amerikába, ahonnan anyagilag támogatta a szintén Portugáliában élt, hatalmát és egzisztenciáját veszített Horty Miklós kormányzót. Ifj. Chorin Ferencről írta Habsburg Ottó az Oláh János által is idézett alábbi sorokat: „Amikor még otthon élt, ismert volt, mint a magyar közgazdaság kimagasló egyénisége és mint bölcs. Amikor azután emigrációba kényszerült, mint önzetlen hazafi lépett fel. Segített sok honfitársán, de soha jótékonyásával nem büszkélkedett. A legtöbb esetben az emberek nem is tudtak róla. Diszkrét jötevő volt, aki nem szerette, ha mások tudtak róla. Mivel tovább működött a közgazdaságban, voltak anyagi lehetőségei, de szerényen élt, mert jövedelmét főleg szűkölködő magyaroknak szentelte.”

Ez a Chorinok tevékenységét méltató, *Nógrád vármegye, Salgótarján* című fejezet történeti része az interneten található információkra épül. Nagy vonalakban áttekinti a helyi bányászkodás, illetve a település, majd 1922-től város, 1950-től megyeszékhely fejlődését. Az egyik lábjegyzet azt is feltünteti, hogy mind id. dr. Chorin Ferenc, mind ifj. dr. Chorin Ferenc Molnár Péter szobrászművész által készített domborműve Salgótarjánban, a Zemlinszky R. utca 1. alatti bányászati kiállítóhelyen látható immár tizenöt esztendeje: 1998. december 4-én, Szent Borbála, a bányászok védőszentje napján került felavatásra. Ugyancsak a jegyzetsorban örökítődött meg az a – már sajnos sokkal kevésbé örömteli – tény is, hogy a Nógrádi Szénbányák Vállalat felszámolása 1990. február 2-án kezdődött meg. A Salgótarjánt és környékét az ismeretlenségből kiemelő, sok-sok ezer különböző nemzetiségű szakembernek és kétkezi munkásnak másfél évszázadon és generációkon át kenyeret adó nehézipari ágazatot 2005. október 6-i hatállyal törölték a cégjegyzékből.

„Az utolsó »nagyok« (Gál és Vas / Weinberger/) című fejezet a tatabányai illetve a komlói bányászkodás XX. század közepi, a végkifejletbe hajló történetét tekinti át. A még sikeres évekkkel, évtizedekkel összefüggésben kiemeli Gál István és Vas Zoltán szerepét. A komlói fejezet végén, az illusztrációs fotók – köztük idősebb és ifjabb Chorin Ferenc képével – előtt mintegy végszóként szögezi le a szerző, hogy a fentebb említett emberek nélkül „más lett volna néhány falu, város, kistérség, régió és az ország is. És ez nem vicc. Talán látja már ezt kedves olvasóm is.” Joggal gondolja így... Munkája hozzájárul(hat) ahhoz, hogy közismertebbé – egyáltalán, ismertté – tegye azon zsidó származású, vallású, a zsidó vallást felnőttként elhagyó, vagy önmagukat másként definiáló – személyek nevét, akiknek kiemelkedő szerepük volt a mélyművelésű kőszénbányászkodás hazai történetében.

Mint számos aktuális történés, jelenség, társadalmi konfliktus utal

rá, manapság sincs béke – képletesen szólva – a „magyarországi olajfák hegyén”. Ezért nagyon fontosak lehetnek az ilyesfajta kötetek, és az olyan gondolatok, amelyeket például Köves Slamó, az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség vezető rabbija nemrégiben, az *Élet és Irodalom* 2013. április 26-i számának *Visszhang* rovatában fejtett ki: „szerintem zsidónak lenni jó. Tud jó is lenni. Ha nem hagyjuk, hogy félelemmel és a megaláztatás érzésével azonosuljon tudatunkban... Ha zsidóságunkat nem valamivel szemben (antiszemizmustól való félelem vagy a Holokauszt rémálma és saját tehetetlenségünk) határozzuk meg, hanem a „zsidó” pozitív jelentését ismerjük meg és éljük meg tudatosan. Megismerjük és azonosulunk a zsidóság több évezredes üzenetével, amely a közös bibliai alapokra épülve tulajdonképpen az egész emberiség nagy részének alapértékeit is adja”.

(Gabbiano Print Nyomda és Kiadó Kft., Budapest, 2012)

